

Nederlandsche Verzen en Nederlandsch Proza.

III.

*Illusie. Oorspronkelijke roman door Mil van Hoorn. Amersfoort, J. Valkhof
(zonder jaartal, 1897).*

„*Oorspronkelijke roman*” staat op den titel. Dit schijnt volkomen overbodig, daar niemand aan de oorspronkelijkheid zal twifelen. Voor honderd jaar schreef men steeds op den titel: „*Niet vertaald*”, en ook dit was overbodig, daar men zeker schrander genoeg geweest zou zijn om te kunnen oordeelen of een roman vertaald of niet vertaald was.

Onder den vulgaireren titel: *Illusie* doet de heer Van Hoorn waarschijnlijk een eersteling verschijnen. De geschiedenis is hoogst eenvoudig, en kan in enkele woorden worden meegedeeld. De luitenant Ferdinand van Heelsbeek, te Amsterdam in garnizoen, ziet op straat eene dame, die hem uitvorschend aankijkt. Deze dame geeft zich uit voor eene weduwe, maar is de gescheiden echtgenoot van een advocaat. Zij spreekt met den officier, geeft haar adres te Haarlem, en noodigt hem tot een bezoek. Uit dat bezoek volgt eene hartstochtelijke vrijaadje. De luitenant gaat op partijen en receptiën, en wordt zeer aangetrokken door eene jonge dame, die Constance Stolperds heet. Op eene verlovingspartij van een vriend speelt hij in een geïmproviseerd tooneelstuk van dezelfde Constance. Er komt toenadering tusschen de beide jongelieden, schoon de luitenant toch voortgaat aan de quasi-weduwe te Haarlem bezoeken te brengen. Zoodra hij zeker is, dat hij Constance lief heeft, schrijft hij der *demi-mondaine*, dat hij verder geene visites zal maken.

Deze houdt zich heel verstandig, en schrijft hem, dat hij altijd op hare vriendschap kan rekenen.

De luitenant wordt verloofd met zijne Constance, en gaat naar een concert. Daar komt ook de dubbelzinnige weduwe, en ziet het paar uitdagend aan. De dame heeft zich te Amsterdam gevestigd, en bevindt zich op zekeren dag in den tram tegenover Constance. Ze spreekt zeer familiaar met een jong officier, en noemt den naam van Ferdinand van Heelsbeek. Constance is uiterst ontsteld. Zij weet het adres der gastvrije weduwe op te sporen, en schrijft haar een brief met verzoek om een onderhoud. Bij dat gesprek deelt de *demi-courtesane* hare vrijaadje met Ferdinand aan Constance op bijna cynische manier mede. Het doodelijk gewonde, fatsoenlijke jonge meisje ijlt naar huis, en wordt gevaarlijk ziek. Zeer langen tijd schijnt haar leven bedreigd, maar ze herstelt. Hare opgewektheid keert evenwel niet terug — ze verlangt Ferdinand te spreken — en zegt, dat hare liefde dood is. Ze had hem lief gehad, omdat ze in hem een „ideaal-man” had gezien, maar nu hij bleek maar een zeer „gewoon” man te zijn, onttrok ze hem hare genegenheid.

Deze geschiedenis is door den auteur in levendigen, beschaafden stijl verhaald. De handelende personen spreken vlug en in den juisten toon, eene enkele reis wel wat onnoozel alledaagsch. De voorstelling van het Amsterdamsche leven in fatsoenlijke kringen is welgeslaagd —

zuiver realistische kunst. Toch ontbreekt er heel wat in de voorstelling der drie voornaamste personen.

Het schijnt in de eerste plaats, dat de schrijver er berouw van had zijne hoofdacteurs in navolging van Rhyvis Feith Ferdinand en Constantia te hebben genoemd, want hij duidt den luitenant met den onmogelijken naam Ferd en het jonge meisje met den nog onmogelijker naam van Con aan. Zulke diminutieven strekken alleen, om de personen, die er mee toegesproken worden, belachelijk te maken. Doch dit is een kleinigheid. De zwakke zijde van dit werk is de opvatting der karakters.

Want er rijzen bezwaren tegen de zoogenaamde weduwe — de eerste minnares van den luitenant. De auteur beproeft eene analyse van haar karakter, nadat hij vooraf gezegd heeft, dat zij het uiterlijk en de fatsoenlijke manieren eener dame bezit, dat zij getrouwd is geweest met een advocaat, en gescheiden is van dien advocaat zonder echter in bijzonderheden te treden. Hij zegt van haar: „Niet bepaald geëmancipeerd, had ze toch een in hooge mate ontwikkeld vrijheidsgevoel; stoorde zich aan niemand, wandelde of reed als zij het goeddacht, ging naar de stad, wanneer het haar inviel, kwam dan meestal laat thuis, en ging van tijd tot tijd naar het buitenland. Zij leefde in één woord zonder regel, van den eenen dag op den anderen, geheel naar den grilligen inval van het oogenblik.”

Deze schets is veel te geflatteerd. De onbestorven weduwe toont zich wel degelijk volkomen geëmancipeerd. Zij spreekt den luitenant op straat aan, onder het blauwe voorwendsel, dat hij op iemand lijkt. Later zit ze intiem te spreken in den tram met een anderen luitenant. Zij houdt in haar huis eene logeerkamer voor gaande en komende luitenants. Zij mag op zijn hoogst eene *demi-mondaine* heeten, in den eigenaardigen zin,

zooals Dumas fils het in zijn *Demi-monde* bedoelt. Ze heeft niets belangwekkends. Ze is „*Vénus tout entière à sa proie attachée*”. Als haar minnaar verklaart haar te zullen verlaten, omdat hij eene fatsoenlijke dame het hof maakt, barst zij niet uit in woedende verwijten, slingert zij hem geene verpletterende smaadwoorden naar het hoofd, doet zij hem niet in elkaar krimpen door hare grievende beleedigingen, dreigt ze hem niet met openbaar schandaal, maar zegt ze, dat ze zijne vriendin wil blijven, en dat hij geen belet zal krijgen, als hij terugkomt.

De auteur had van deze alledaagsche *courtisane* meer partij kunnen trekken. Hij had haar kunnen gebruiken als eene furie van dreigende wraak. Hij had Ferdinand, nadat deze was afgedankt door Constance, tot Meta moeten doen terugkeeren als een boetvaardige zondaar — mij dunkt de jonkman was er toe voorbestemd — en dan had hij haar den verrader met onweerstaanbaren toorn uit haar huis moeten doen verjagen, de oogen bliksemend van gramschap, in de opgeheven vuist hare rijzweep zwaaiend. De held kon voorts overplaatsing naar het leger in de Oost hebben gevraagd, om zijn leven een eenigszins hooger toon te geven.

Ferdinand maakt geen aangenamen indruk. Hij wikkelt zich gedachteloos in zijne vrijaadje. Met de meeste onbeschroomdheid maakt hij gebruik van de zeer uitgestrekte gastvrijheid der onbestorven weduwe, die Meta heet. Hij geeft haar zijne fotografie en schrijft er achter: „Niet voor de menschen, maar voor u alleen betuig ik het: ik heb u eeuwig lief! Ferdinand.” Zoodra hij de knappe en rijke Constance heeft leeren kennen, vindt hij Meta, die hij nogmaals bezoekt, „afschuwelijk”, zelfs „dierlijk”. Het wordt nog forscher uitgedrukt: „Hij vond haar laag, gemeen, dierlijk: hij zag alleen slechte eigenschappen in haar, er was niets moois, niet goeds meer in haar”. Twijfel aan de oprechtheid van dezen held schijnt ge-

oorloofd. Waarom bracht hij dan dit overbodig bezoek? Waarom doet hij nu wat in het Fransch heet: *se battre les flancs*, om aan te toonen, dat hij uit edele beweegredenen er berouw van heeft „eeuwige” liefde aan zijne gastvrouw te hebben gezworen.

Ook van Ferdinand had de auteur meer partij kunnen trekken. In de eerste plaats had hij minder nadruk kunnen leggen op het passioneele in zijn eerste vrijaadje met Meta, en in de tweede plaats had hij zijne vereering voor Constance hooger en dichterlijker kunnen opvatten. Hij had op het oogenblik, toen het aangeboden meisje hem afwees, een pleidooi moeten uitspreken, machtig genoeg, om zijne liefde te redden. Hij had er op kunnen wijzen, dat hij vatbaar was voor indrukken van lagere en hoogere orde — dat hij vurig streefde naar het hoogere alleen — dat hij met hare hulp en hare liefde behouden zou zijn, maar dat hij, als zij hem hare liefde ontzeide, voor goed verloren zou gaan. Constance had van uit hare verslagenheid kunnen ontwaken; zij zou kunnen leven voor een verheven doel — zij zou den wankelenden jonkman kunnen brengen tot mannelijk krachtig geloof in het ideaal. Zij zou een leven kunnen redden, dat anders onvermijdelijk verloren moest gaan. En dan zou deze vertelling een eind hebben gevonden, dat nu eigenlijk ontbreekt.

* * *

In den Storm door Johanna A. Wolters.

Leiden, *S. C. van Doesburgh*, 1896.

Wederom eene vrij eenvoudige geschiedenis, maar met veel letterkundigen tact en talent verteld. Er is een jonge dominé Van Walen, rechtzinnig Hervormd, uit een dito gezin, die door een toeval — uitstapjes in het Gooi — met een mooi en rijk Amsterdamsch jong meisje, Ellie Rodeman, kennis maakt. Na hunne verloving en huwelijk vertrekken zij naar Duindorp, eene plaats in den geest van Katwijk aan Zee. Het is den jongen predikant te doen

om zijne Ellie tot zijne geestverwante in het godsdienstig leven te maken. Maar de jonge vrouw komt uit eene rijke familie, die in heel het Amsterdamsche *high-life* deelt, en zeer verlangt naar de oude kennissen. Daarom gaat ze vrij lang bij hare ouders logeeren, en blijft de dominé alleen. Ze logeert vervolgens te Baarn, waar hare ouders een buiten hebben, en brengt als ze thuis komt hare oudere zuster Truus mede. Deze is eene echte Amsterdamsche jonge dame „op de hoogte van haar tijd.” Zij „was vrij tot op de grens van het onbeschaamde, had buien van zenuwachtigheid, die hare prikkelbare stemming moesten verontschuldigen, en was vooral diep doordrongen van deze ééne waarheid, dat de ouden niets, de jongsten van de jongeren alles wisten”. Truus was ver verheven boven een orthodoxen dominé, en reed natuurlijk op een rijwiel door het dorp in een daartoe „opzettelijk vervaardigd” kostuum. Dit modern genie oefent een schadelijken invloed op hare zuster.

Tegen den winter komen er voor den dominé en zijne vrouw nieuwe invitaties van Amsterdam. Ellie noemt Duindorp nu „dit saaie gat”, en de Dominé wil met de Kerstdagen zijne pastorie niet verlaten. Hij spreekt zoo ernstig, dat Ellie blijft. Maar de verveling komt nu ook zoo sterk terug, dat de jonge predikant uit eigen beweging aan zijne vrouw voorstelt, naar Amsterdam te gaan logeeren. Plotseling barst Ellie los en zegt, dat zij van zijn gepreek genoeg heeft, dat ze zich nooit zou laten bekeeren — omdat ze zich eindeloos verveelt. Ze gaat naar Amsterdam — blijft er zeer lang, en stelt haar man voor het predikambt neer te leggen, en te Amsterdam te komen wonen, waar men hem eene betrekking op een kassierskantoor aanbiedt. De predikant weigert, maar hij ervaart tot zijne wanhoop, dat hij door zijne huwelijksrampen het ver-

trouwen op zijn oud geloof heeft verloren. En de jonge vrouw blijft steeds door bij hare ouders.

Dominé Van Walen verliest allen moed, en besluit zijn leeraarsambt neer te leggen. Een vriend, de muzikale artist Welman, die van tijd tot tijd op het tooneel verschijnt, besluit voor Van Walen een nieuwen werkkring te vinden. Hij ontmoet te Scheveningen Ellie en hare familie, en geeft onverholen zijne afkeuring te kennen over het gedrag der jonge vrouw. Deze wordt daardoor zoo getroffen, dat zij besluit terstond tot den verwaarloosden, ongelukkigen man terug te keeren. De laatste neemt afscheid van zijne gemeente, zal zich tijdelijk te Leiden vestigen, om er een nieuw leven te beginnen. En dan komt aan het slot een vreeselijke storm op zee, waarbij de voormalige predikant zijne vroegere schapen nog groote diensten bewijst en het leven redt van een schipbreukeling, door de golven op het strand geworpen. Dan verschijnt Ellie plotseling in de pastorie, en vindt haar man, met het hoofd op de schrijftafel slapend, na den bangen nacht in den storm. Er volgt eene verzoening onder diepe gemoedsbeweging. Ellie meent, dat haar plan, om tot haar man terug te keeren, haar door God was ingegeven, en Van Walen roept uit: „O God, almachtige God, heb dank! Zoo vind ik u door haar terug”.

De novelle: *In den storm* heeft een eenvoudig, maar nagenoeg nieuw onderwerp behandeld, het antwoord gegeven op de vraag: hoe moet het gaan, als rijke, verwende Amsterdamsche jonge meisjes met een dominé trouwen, en later van verveling wegwijnen op een visschers-

dorp? Op het zoo gestelde vraagstuk geeft de schrijfster eene oplossing, fraai gesteld, en met talent gevonden. De eenige zwaarigheid blijft evenwel, of deze vraag wel de moeite van een antwoord loonde? De heldin Ellie heeft haar dominé geheel vrijwillig en met volle sympathie hare hand geschonken. Het vraagstuk of zij Amsterdam aangenamer vind dan een zeedorp, behoorde voor haar geen vraagstuk te zijn. Hare liefde voor haar echtgenoot moest geheel en al hoofdzaak blijven, maar Ellie heeft een zeer zwak en weifelend karakter, en dominé Van Walen staat ook al niet veel vaster in zijne schoenen. Omdat zijne vrouw hem verlaat, en altijd langer te Amsterdam of te Baarn blijft logeeren, laat zijn geloof hem in den steek. Neemt men deze beide gegevens aan, dan heeft de schrijfster zich moedig door de zwaarigheden heengewerkt, en ten slotte bij de schildering van den storm den in twijfel aan zich zelve wegwijnenden predikant een deel van zijn zelfvertrouwen teruggegeven.

De talentvolle schrijfster heeft nu de hand maar uit te strekken, om een nieuw boeiend verhaal op te stellen. De heer Van Walen gaat naar Leiden terug, om een nieuwen werkkring te zoeken. Ellie moet nu zijne bezielende kracht worden. Hij moet met nieuwe moeilijkheden worstelen, maar de liefde zijner vrouw doet hem overwinnen, ook als het groot fortuin harer ouders door ongelukkige speculatiën snel vermindert. Doch ik onthoud mij verder den weg te wijzen aan eene gids, die zelf zeer goed weet welken weg zij bewandelen wil. Er is nog veel te maken van Ellie en haar echtgenoot.

T. B.